

Una bandera catalana enmig d'un atac pirata?

Autor: Joan-Marc Passada i Casserres

Data de publicació: 25-08-2015

Presentem per escrit el contingut de la conferència d'En Joan-Marc Passada al 14è Simposi de la Descoberta Catalana d'Amèrica celebrat a Arenys de Munt el novembre del 2014.

Veracruz, Nueva Espana, 1683. Som en territori de l'actual Mèxic, aleshores colònia de l'imperi. La ciutat atlàntica viu el bullici d'una zona portuària amb el trànsit de càrrega i descàrrega de matèries primeres, teixits, aliments i plantes continentals que viatjaran fins a Europa i coneix prou bé els perills que vénen del mar. Aquell 17 de maig, però, semblava com si en fos del tot aliena. Per aquelles dates s'esperava l'arribada de vaixells de la flota espanyola de Barlovento amb nous colons i mercaderies. Però a les tavernes no es notava més afluència de visitants per anar a comerciar amb les tripulacions ni gaire més gent interessada tan sols en fer la partida de naips.

Aquell matí, ja fos per descuit o per altres raons, no sortí, com solia ser habitual, el servei de vigilància costera. Cap al migdia es clissaren dos grans vaixells amb aparença de pertànyer a l'esperada flota. En realitat, però, es tractava de dues naus avançades de la Confraria dels Germans de la Costa, comandades per Laurent De Graff (el Lorencillo o el Griffe) i Michel de Grammont (Agramonte), dos filibusters amb base operativa a l'illa de la Tortuga, al sud d'Haití. De Graff, que havia servit a la marina espanyola perseguint pirates, era un holandès al capdavant d'una germandat entre els quals hi havia anglesos, flamencs, francesos, genovesos, grecs, portuguesos, indis, africans i... "uns anomenats llevantins" (sic). El lema que els unia a tots era "Contra Espanya tots som germans". Segons algunes descripcions espanyoles, el Griffe era considerat el diable en persona. Des de terra estant, els guaites seguien confiats. En veure que les embarcacions arribaven a la boca del canal d'entrada i corregien el rumb, imaginaren que, efectivament, es tractava dels esperats vaixells que feien temps per esperar la nau capitana i entrar junts a port. Però després d'una nit de calma, a la matinada, aquelles dues naus, acompanyades d'altres nou de menors, desembarcaven per la Punta de los Hornos de Medina, amb més de sis-cents homes armats.

Rodejant Veracruz, aleshores poc fortificada, els pirates es varen llançar a l'atac, sembrant el terror entre els habitants, despertant-los amb el tronar dels mosquets i al desconcertant crit de "Viva el Rey de Francia!". A part de les seves

armes, brandaven banderes de diversos colors i símbols (1). Els defensors de les minses fortificacions i els soldats del palau del Cabildo foren derrotats lluitant contra els invasors amb poca resistència. Entre ells hi havia el propi alferes Diego Martínez, el qual, abans de morir, va destruir la bandera d'Espanya per tal que no l'hi prenguéssin l'enemic. Entremig de l'estupefacció, els habitants van començar a sortir al carrer, on foren presos d'immediat i tancats posteriorment a l'església parroquial, convertint-la en la seva presó, encabint-hi milers de persones en pèssimes condicions. Mentrestant, la ciutat era completament saquejada. En arribar la nit el caos seguia, ara en forma de macabra celebració del triomf invasor. Els habitants no foren alliberats fins al cap de dos dies, quan se'ls hi exigí la localització dels seus béns ocults, encara per confiscar. Els habitants d'origen africà foren utilitzats per transportar el botí fins al moll dels vaixells, i en la fugida altres ciutadans foren enduts com a hostatges i, més tard, abandonats en una illa propera. Quan la notícia de l'assalt va arribar finalment a la ciutat de Mèxic, ja era massa tard. Només es pogueren capturar alguns vaixells enemics en alta mar i recuperar part dels béns robats. D'aquest desastre, el virrei espanyol en va fer responsable el governador Luís de Córdoba; primer el va condemnar a la pena de mort i més tard el commutà pel deshonor de l'expulsió a Espanya.

Les banderes de l'atac pirata a Veracruz

La primera bandera pirata que ens ve al cap d'immediat és una bandera negra amb imatges que representen la mort. La calavera frontal o lateral, les túbies o les espases creuades en són els elements més coneguts, però també n'hi ha amb esquelets sencers, amb figures humanes vestides, braços empunyant armes o altres elements relacionats amb la lluita entre la vida i la mort com gotes de sang, el cor o el rellotge de sorra. Curiosament, res d'això s'esmenta a l'assalt pirata de Veracruz. Ni tampoc cap bandera negra.

Similituds i analogies d'una bandera pirata

Una bandera que fou vastament divisada en alta mar durant segles fou la bandera anglesa coneguda com la Red Duster (3). Es tracta d'un senyal de fons vermell amb una creu de sant Jordi anglesa situada al quarter superior esquerre. Es va dissenyar cap al 1620 per a la Royal Navy i més tard es traspassà a la marina mercant britànica, cap al 1674. El mateix senyal amb el quarter superior de la creu de sant Andreu fou hissats pels vaixells de la Royal Navy d'Escòcia (4). El 1707 la proclamació de la unió entre Anglaterra, Escòcia i Gal·les conformant la Gran Bretanya va donar lloc a una nova bandera vermella, que va col·locar en el quarter superior esquerre la Union Jack (5). La reina Anna aprovà el nou disseny i ordenà que s'utilitzés tant per la marina de guerra com pels vaixells de propietat "dels nostres estimats súbdits". La flota que lluí aquest senyal, doncs, es multiplicà de cop. Aquesta mateixa bandera fou la que onejà a les tretze colònies nord-americanes fins a la Revolució de 1776, data en què una nova bandera, inspirada en la mateixa Red Duster, començaria la seva personal història d'èxit: la bandera dels Estats Units d'Amèrica.

(3) Senyal vermell anglès aparegut al segle XVII

(4) Senyal de la marina escocesa lluit pels vaixells de l'antiga Royal Scots Navy abans de passar a ser la Royal Navy, el 1707.

(5) Senyal vermell britànic (1707–1801)

Similituds i analogies de la bandera vermella

No és d'estranyar que amb tanta bandera vermella alguns pirates, ells mateixos antics navegants de sa graciosa majestat, mimetitzessin aquell llampanant color per hissar-la de nou, aquest cop en benefici propi. A l'atac de Veracruz n'apareix una d'aquest color, tot i que no es parla de cap símbol estampat al seu interior.

Christopher Moody (1694-1722), un pirata que abans de ser capturat i penjat al castell de Cape Coast, a Ghana, va saquejar, amb el famós Bartholomew Roberts, la costa est nord-americana entre 1713 i 1718, fou recordat principalment per la seva particular Jolly Roger (7). Enlloc de la tradicional calavera blanca sobre fons negre, la de Moody era d'or sobre vermell. Per si no era prou llampanant hi afegí, a més, un rellotge de sorra amb ales, mostrant a tothom que el seu temps fugia; al centre, un braç empunyant una daga; i al voltant de la bandera, altres banderoles del mateix color vermell sang, lligades totes del pal major. Un altre pirata, Edward England (1685–1721), al costat de la bandera roja hissada al trinquet en lluí dues més: al pal major la bandera negra, i a popa la pròpia bandera nacional anglesa.

Però la sorpresa la trobem quan veiem que, juntament amb aquesta personalitzada combinació de colors i imatges simbòliques de la mort, banderoles i cintes de colors penjades al costat de la bandera principal, ens arriba la descripció de banderes vermelles que incorporen, també, faixes grogues, donant-nos una combinació cromàtica molt familiar. (vg. bibliog.)

Amb la incertesa de saber si parlem de coincidència o casualitat, el cert és que en l'auge de la pirateria de principis del segle XVIII a Amèrica hi tingué molt veure el final de la nostra Guerra de Successió. Molts dels seus participants, sobretot els derrotats austriacistes anglesos, holandesos i, òbviament, catalans, es quedaren sense feina a les forces de la marina reial. Molts d'ells, aleshores, optaren per reconvertir-se posant de nou en marxa les seves habilitats militars —ara, però, exclusivament en benefici propi— i tornar a solcar els mars hissant els colors d'una nova bandera, que en alguns casos, amb algunes modificacions, podria ser ben bé, al cap i a la fi, la seva mateixa d'abans.

Jolly Roger (nom popular de la bandera pirata de Christopher Moody).

Les banderes de l'atac pirata de Veracruz

Les Banderes que van utilitzar els pirates durant l'atac i saqueig de la Nova Veracruz el 1683 eren de quatre dissenys diferents:

1. Blanca amb flor de lliri.
2. Blanca amb tres flors de lliri.
3. Vermella.
4. Amb faixes grogues i vermelles.

Els quatre tipus de banderes usades pels pirates que envaïren la Nova Veracruz el 1683. (1)

Des de l'Edat Mitjana la flor de lliri situada en camp blanc o blau en una bandera és el símbol de la monarquia francesa. Entre els segles XIV i XVI es va simplificar l'estampat indeterminat de flors que cobria tot el senyal, substituint-lo per tres únics lliris simbolitzant, de passada, la trinitat cristiana. La flor és habitualment de color groc, tot i que algunes famílies nobiliàries tenien flors de lliri en d'altres colors. Les dues variants utilitzades pels pirates a la Nova Veracruz foren una i tres flors sobre camp blanc.

La bandera vermella, com ja s'ha referenciat més amunt, pot tenir relació indirecta amb les banderes anglesa, escocesa i britànica usades com a senyal de la marina amb els respectius distintius, nacional o imperial, al quarter superior esquerre. Altres atacs al Carib parlen també de la presència de la bandera vermella. El juny de 1683, els veïns de la Nova Veracruz Mateo de Pro, Juan de Soto i Pedro de Torres esmenten una quarta bandera "listada" (amb faixes). Dels tres, només Mateo especifica que els colors eren vermell i groc. Cap d'ells, però, indica si les franges eren horitzontals o verticals, així que adjuntem les dues descripcions. Tampoc se sap el nombre de franges ni l'ordre. L'autor del blog AguaPasada, Uluapa Senior, cronista de l'actual Veracruz, lamentava el maig de 2013 la manca de detalls que tenien les descripcions d'aquelles banderes i convidava a qui volgués fer-ho, a orientar-lo sobre les seves proporcions i cromàtica estàndards. Aquest és el repte que hem recollit des de l'Institut Nova Història i que encetem amb l'article de la ponència que es presentà en el transcurs del XIVè Simposi de la Descoberta Catalana d'Amèrica d'Arenys de Munt, el passat 22 de novembre.

Joan-Marc Passada i Casserres - Fundació Reeixida

Bibliografia:

ULUAPA Senior, "1683: Banderas en el ataque pirata a la Nueva Veracruz", Blog AguaPasada, Veracruz, Mèxic, 2013.

GONZÁLEZ, Juan José, Trece leyendas e historias de la ciudad de Veracruz, Veracruz s.e., 1943, pp. 27-32 . La narració de l'atac pirata està basada en relats de persones que no pertanyien a la defensa de la ciutat i inclou algunes imprecisions.

LITTLE, Benerson, The Buccaneer's Realm: Pirate Life on the Spanish Main, 1674-1688, Potomac Books Inc., 2007.

SOLÓRZANO F., Juan Carlos, “La incursión del pirata Edward Mansvelt en Costa Rica y sus consecuencias en las poblaciones indígenas del Caribe y Llanuras del Norte (año de 1666)”. Web de la Asociación para el Fomento de los Estudios Históricos en Centroamérica, 2013.

CORDINGLY, David, Under the Black Flag: The Romance and Reality of Life Among the Pirates, 1995, New York: Random House, p. 118. Cita específica de les banderes pirates vermelles amb franges grogues.

Font de les il·lustracions: Lovat Fraser, Claud, Pirates, New York: Robert McBride and Company, 1922. Digitalitzat per The Project Gutenberg.

Font dels grafismes: Wikipèdia, usuari Pumbaa80, categoria: Flags of the United Kingdom, 2006.